

Сидір Кіраль,
доктор філологічних наук, професор
кафедри української та класичних мов
Національного університету біоресурсів
і природокористування України

Високоповажне товариство! Вельмишановна Ганно Аркадіївно!

Дякую за надану можливість взяти участь у засіданні такого поважного товариства. Питання, що сьогодні тут є предметом обговорення, надзвичайно актуальні! Підхоплю думку свого шановного колеги-літературознавця академіка Миколи Жулинського про те, що наша держава (ідеться про керівництво держави — від Президента до керівника уряду) мала б обрати більш гнучку політику в умовах війни щодо вирішення гуманітарних питань, зокрема, на Донбасі. Однак при цьому я запитую себе, але чи було за роки нашої незалежності в нас наше керівництво держави. Мушу з гіркою визнати, що ні. Для мене чи не кожен новий склад уряду — це все оновлені комерційні проекти, бо насправді й по-справжньому ніхто не дбав про інтереси України, про ті головні духовні цінності, що є осердям кожної самодостатньої й успішної держави.

У нас за всі ці роки була відсутня чітка, прозора й конструктивна програма духовного відродження, не було визначено тих стрижневих орієнтирів, що мали б сприяти вирішенню драгливих питань, особливо в мовній політиці. Я представляю вищу школу, і мені це питання дуже болить, адже незбагненним як для мене, так і для багатьох є лист міністра освіти

і науки Сергія Квіта, здавалось би, нашого, українського міністра, про право вирішувати кожному вишу викладання чи не викладання історії України, української мови. Наша колега з Маріупольського університету навела, на жаль, сумну статистику про те, яку позицію щодо останніх подій на Донеччині обрали україномовні викладачі. А таких «україномовних» керівників садочків, шкіл, вишів в Україні цілком достатньо. І якщо навіть у Львові в деяких вишах поставили під сумнів питання викладання історії України, української мови, то, звісно, як на цю «самостійність» щодо викладання української мови відреагувало б чимало керівників на Сході та Півдні України. Я сподівався, що наш міністр Сергій Квіт відмінить наказ свого «папередніка» Дмитра Табачника, яким той анулював наказ міністра І. Вакарчука щодо викладання української мови впродовж трьох семестрів зі складанням державного іспиту. Такий сертифікат надавав би право випускникові надалі обіймати державні посади, оскільки підтверджував би володіння ним державною мовою. Про це треба казати, цього треба домагатися, бо в студентів при такому підході інша, більш поважна й відповідальна мотивація щодо вивчення державної української мови. Викладання цієї дисципліни має проводитися таким чином, аби студенти розуміли, що мова виконує не лише комунікативну функцію, а й ідентифікаційну, націєтворчу, культуроносну. Ми маємо так добирати навчальний матеріал, аби він працював на формування духовності, патріотизму. Колись письменник Володимир Яворівський казав, що спочатку має бути сильна економіка, а потім вирішуватися й питання мови. На жаль, це не так. Я глибоко переконаний у тому, що лише національно орієнтований, духовно багатий фахівець дбатиме якраз про економічне зростання держави, її добробут.

Тут уже йшлося, як запроваджувався в життя ще той УРСР-ський Закон про мови. Я маю в цьому плані значний досвід, бо мешкав тоді в Бердянську, був свідком того, яка чудова програма розвитку мови була розробле-

на в нашому місті. Якби хоча б на 80 % вдалося зреалізувати її в життя, то проблем Сходу, а також і Криму не було б. Сьогодні ми платимо дуже високу ціну за державну бездіяльність у сфері гуманітарної політики, зокрема в мовній. Наведу конкретний приклад. Ще в далекому 1991 році я організував своїх студентів на поїздку до з Бердянська до Львова. Їхні батьки, як зізнавалися згодом студенти, наказували, щоб вони, не дай Боже, не спілкувалися з місцевими жителями російською мовою, бо, мовляв, «побити можуть, з трамвая викинути» і таке інше. Які тільки міфи не гуляли тоді про Західну Україну. Я свідомо запропонував студентам спілкуватися у Львові російською мовою, і, слава Богові, усі повернулися в Бердянськ живими і вже з іншими уявленнями про українську історію. Коли вони зустрілися з поетесою, політичним в'язнем Галиною Гордасевич, яка їм надзвичайно цікаво розповіла про життя і чин Степана Бандери, а згодом відбулася зустріч із кандидатом історичних наук Григорієм Дем'яном, дослідником ОУН-УПА, то студенти від почутої правди були приголомшені, а додому повернулися вже іншими людьми. Не дарма ж кажуть: «Спізнайте правду — і правда визволить Вас».

Тут шановний Іван Федорович Драч казав, що ми часом самі створюємо собі проблеми в мовному питанні й навів той факт, як Ірина Фаріон реагувала на імена «Даша», «Маша», «Ваня». Погоджуюся, що тут є певна крайність, але мушу сказати, що та ж Фаріон на книжковому ярмарку у Львові цього року представляла свою нову фундаментальну мовознавчу працю «Суспільний статус староукраїнської (руської) мови у XIV–XVII століттях: мовна свідомість, мовна дійсність, мовна перспектива», у якій на основі багатьох джерел і документів дійшла до висновку, що не в Донецьку, не в Луганську зародилася оця москвофільська бацила, а у Львові, і ми це маємо визнати!!! Наша мовна свідомість спотворена отим нав'язаним нам білінгвізмом.

Я прожив двадцять років на Сході України, знаю цей край дуже добре. Там загалом жи-

вуть чудові люди, але вони були віддані на відкуп чужоземному впливові. Маємо зізнатися в тому, що ми програли інформаційну війну за Східну Україну. Люди там не знають правди; влада незалежної України віддала інформаційний простір регіону проросійським олігархам — власникам медіа. Ми маємо, нарешті, називати речі своїми іменами, не думати, а що хтось скаже, адже письменниця Галина Кирпа в інтерв'ю «Українській літературній газеті» від 11 вересня 2015 року на запитання Наталки Поклад: «Як дивишся на майбутнє українського слова і нашої літератури?» — відповіла словами десятилітньої Катрусі, героїні її твору: «Мій тато став зіркою» (дозволю собі зацитувати): «А чимдалі, то я все більше дивуюся, чого воно так виходить? А що як цьому ніколи не буде кінця-краю? Баболя казала, що ми ніби товчемо воду в ступі. Невже і нам із Костиком усе життя доведеться ходити під парламент на мітинги? А потім ходитимуть наші діти? А потім — наші внуки? Доки ж це може тривати? Чи не до кінця світу? Хіба не можна захистити нашу мову назавжди, щоб ніхто її більше не кривдив?» І справді, устами дитини говорить сам Бог! Якщо ми не захистимо нашу мову, то цього не зробить за нас ніхто. У нас немає державних інституцій, які б відали питанням мовної політики. У Франції, наприклад, якій не загрожує зникнення мови, діє чотири державні інституції, які опікуються питаннями мови; недавно там прийнято закон про захист французької мови від шаленого впливу англіцизмів як на розмовному, так і термінологічному рівні. У червні цього року я виїхав до Польщі на конференцію в Жешувський університет і був прикро подивований тим, що не так уже й гаряче там нас підтримують у боротьбі з Росією; і, як з'ясувалося, є там симпатички Путіна. Чимало таких і в Німеччині, як не дивно.

Згадувана вже Галина Кирпа в цьому ж інтерв'ю висловила ще одну болючу думку-правду: «Війна проти української душі — в розпалі!». Як зупинити цю війну? Недавно мені в потязі довелося спілкуватися із солдатом, сорокарічним Романом із Тернополя,

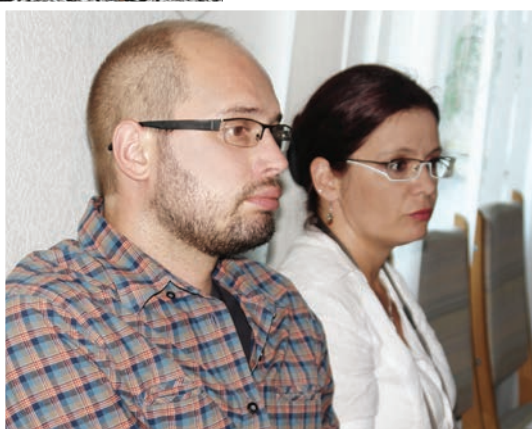
Круглий стіл

який рік прослужив під Маріуполем і їхав на десять днів у відпустку. Скаржився, що від поганої води він втратив майже усі зуби; що без волонтерів не міг собі уявити виживання армії на початку своєї служби; що спочатку в боях було дуже страшно вбивати, а тепер він може вбити ворога цілком спокійно (майже всю ніч він щось вигукував у сні й тримав піднятою руку, а вказівний палець весь час немов пульсував на спусковому крЮчкУ автомата!). На моє запитання, як скоро закінчиться війна, мій співбесідник з гiркотою заявив: «Не скоро! Вiйна стала дуже дохiдним комерцiйним проектом для олігархів! Повiрте, — з твердою упевненiстю сказав воїн-Роман, — якби була воля керiвництва держави, то навіть при тiй зброї, що маємо, ми могли б за мiсяць вiдновити свої кордони, звiльнити вiд банди українські землі! Але тої волi нема! Багатьом це невигiдно!». Я подумав, що без психологiчної реабiлітацiї Романовi буде непереливки пiсля повернення додому.

В цьому контекстi хочеться сказати також про ті проблеми, які сьогодні обговорюються в цiй залi. А що ж робити з нашою покрученою

й перекрученою мовною свiдомiстю? Коли ж припиниться вiйна проти нашої душі, про що сказала Кирпа, адже наша душа — це наша мова. На жаль, стереотип про українського «нацiоналіста» ще й до цього часу сидить у свiдомостi широкого загалу, вiдлякуючи і спонукаючи обирати опонентiв проукраїнських полiтичних сил до влади.

Водночас мене тiшить те, що серед нашої молодi намітилися позитивні тенденцiї. Я вже впродовж десяти рокiв веду мiні-соцiологiчне опитування серед студентiв рiзних факультетiв. Цього року на запитання, чи потрібна друга державна мова в Україні, тобто російська, російськомовні респонденти вiдповiли, що в побутi, з батьками, у транспортi вони спілкуються російською, але категорично проти російської як другої державної; наголошують, що це буде початок смертi української. Серед них чимало жителiв великих зросійщених мiст, наприклад Дніпропетровська, Запорiжжя. Студенти слушно зазначають, що їм соромно за наших державних мужiв, депутатiв, які свiдомо iгнорують українську мову. Молодь дуже розчарована

відсутністю серйозних змін у нашій державі після Революції гідності. Визнаючи подвиг Героїв Небесної Сотні, який змінив і їх свідомість (вони повірили в те, що є люди, готові з дерев'яним щитом стати на захист своєї й державної гідності і вмерти за це!), вони вболівають за те, аби не марним був їх воістину героїчний подвиг. Про це недавно писали студенти 3-го курсу гуманітарного факультету у творі-роздумі «Російсько-українська війна в контексті сучасної України — мої думки та спостереження». Гріє душу й таке: недавно дав студентам завдання виписати мартиролог переслідувань і заборон української мови й обрати ту дату, яка їх вразила найбільше. Серед них найчастіше називали заборону святкування ювілею Шевченка в 1914 році, встановлення за радянських часів надбавки вчителям російської мови, а також указ Петра І про знищення українських церковних книг через спалення. Насамкінець хочу ознайомити шановне товариство з дуже цікавим документом, який недавно розшукав: 6 липня 1927 року вийшла Постанова ВУЦВК та РНК УРСР «Про забезпечення рівноправності та сприяння розвитку української культури», де записано таке: «За ламання правил цього положення винні підлягають кримінальній відповідальності. Співробітників, що не вживали належних заходів щодо вивчення української мови, а також тих з них, що виявляють негативне відношення до українізації, керівники відповідних установ й організацій адміністративно звільняють, не надаючи вихідної допомоги й без попереджень». Не хочеться в цій світлій залі й серед такого товариства ставити за приклад дії комуністів, які вони робили свою справу вперто й упевнено, але інколи, як твердить народна мудрість, треба вчитися досвіду й у наших ворогів.

Ганна Скрипник: Спасибі, пане Кіралю! Шановне товариство, дозвольте надати слово нашому колезі з Харкова, який за матеріалами статистики досліджує демографічні зміни,

а також зміни етнічної структури та етнічної ідентичності. Він дуже добре обізнаний із тими процесами, які мали місце на Сході України у минулому, добре обізнаний також і з сучасною ситуацією. Отже, слово професору, доктору історичних наук Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» Володимирі Скларю.